

УДК 351.91+316

МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ В ОЦІНЦІ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ АДАПТАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

БАЛУЄВА О.В.,
доктор економічних наук, доцент,
проректор з наукової роботи,
НИКИФОРЕНКО Н.О.,
кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціології
управління,
Донецький державний університет
управління (м. Маріуполь)

В статті на основі аналізу нормативно-правових актів визначаються базові напрямки державного регулювання процесів адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні. Акцентується увага на необхідності вдосконалення існуючих методик оцінювання ефективності державного регулювання в зазначених напрямках, зокрема – за рахунок використання соціологічних показників. На матеріалах соціологічних досліджень візуалізуються можливості доповнення системи оцінки ефективності державного регулювання низкою суб'єктивних індикаторів, таких як самооцінка рівня забезпеченості потреб ВПО, їхня довіра до державної політики, соціальне самопочуття тощо.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи (ВПО), ефективність державного регулювання, критерії та показники ефективності державного регулювання, адаптація та інтеграція ВПО.

В статье на основе анализа нормативно-правовых актов определяются базовые направления государственного регулирования процессов адаптации и интеграции внутренне перемещенных лиц (ВПЛ) в Украине. Акцентируется внимание на необходимости усовершенствования существующих методик оценивания эффективности государственного регулирования в указанных направлениях, в частности – за счет использования социологических показателей. На материалах социологических исследований визуализируются возможности дополнения системы оценки эффективности государственного регулирования рядом субъективных индикаторов, таких как самооценка уровня обеспеченности потребностей ВПЛ, их доверие к государственной политике, социальное самочувствие и т.д.

Ключевые слова: внутренне перемещенные лица (ВПЛ), эффективность государственного регулирования, критерии и показатели

эффективности государственного регулирования, адаптация и интеграция ВПЛ.

This article determines the basic directions of state regulation of adaptation processes and integration of internally displaced persons (IDPs) in Ukraine, performing its analysis based on normative legal acts. The article focuses on the necessity to improve the existing evaluation methods of state regulation in the above-mentioned areas, using sociological indicators in particular. Exploring the materials of sociological researches, the paper evaluates the effectiveness of state regulation of a number of subjective indicators, such as self-esteem level of security needs of IDPs, their confidence in government policies, social well-being, etc.

Keywords: *internally displaced persons (IDPs), the effectiveness of state regulation, the criteria and indicators of the effectiveness of state regulation, adaptation, integration of IDPs.*

Постановка проблеми. Анексія Криму Росією та розгортання збройного конфлікту на Сході України змусили понад 1,6 млн українців залишити власні домівки й стати вимушеними переселенцями. Нині чисельність внутрішньо переміщених осіб в Україні є більшою за чисельність населення багатьох країн світу, в тому числі – європейських (наприклад, Чорногорії або Естонії).

Згідно зі статтею 2 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», наша держава має вживати всіх можливих заходів, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, щодо захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та їх інтеграції за новим місцем проживання.

Зазначений Закон окреслює наступні напрямки державного регулювання процесів адаптації та інтеграції ВПО: облік внутрішньо переміщених осіб, у т.ч. шляхом створення Єдиної інформаційної бази даних; забезпечення прав на отримання документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, або документів, що підтверджують спеціальний статус; забезпечення прав на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіту, єдність родини, безпечні умови життя і здоров'я; створення належних умов для постійного чи тимчасового проживання; надання необхідної медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я; отримання соціальних та адміністративних послуг; отримання гуманітарної та благодійної допомоги тощо [1].

Затверджена 16.12.2015 р. Постановою Кабінету Міністрів України «Комплексна державна програма щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України», на період до 2017 року, конкретизує напрямки діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади стосовно захисту прав і розв'язання проблем внутрішньо переміщених осіб, зокрема, в соціальній сфері (соціальний захист та соціальний супровід ВПО, насамперед найменш захищених категорій населення; дотримання прав і гарантій на працю та сприяння раціональному використанню трудового потенціалу, самозайнятості

ВПО; отримання прав і гарантій на житло та земельну ділянку, у т.ч. відновлення житлових об'єктів та об'єктів соціальної інфраструктури на постраждалих від бойових дій територіях; на компенсацію завданих збитків), культурній, освітній та інших сферах [2].

Триваюча інституціоналізація нових напрямків державного регулювання різних сфер суспільного життя, обумовлена масовою появою в Україні ВПО, вимагає обґрунтування й розбудову дієвого механізму оцінювання ефективності регулюючих дій з боку держави щодо подолання наслідків вимушених переселень та породженої ними суспільної нестабільності, попередження стигматизації та забезпечення соціального захисту переселенців, сприяння налагодженню діалогу між переміщеними особами та приймаючими громадами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням оцінки ефективності державного регулювання, визначенню критеріїв, методів, зовнішніх та внутрішніх показників оцінювання, присвячено роботи К. Бліщук, М. Бутко, Г. Гончарова, М. Латиніна, Н. Легінькової, С. Майстро, Н. Нижник, І. Розпутенко, Г. Третяк, В. Шведун та ін.

У широкому тлумаченні під «ефективністю державного регулювання» дослідники розуміють відповідність діяльності політичної системи в цілому й регулюючої підсистеми, як її складової зокрема, суспільним вимогам. У практичному ж сенсі йдеться про реальну зміну об'єкта, що підлягає регулюванню, внаслідок упровадження відповідних рішень і досягнення цілей регулювання, а також використання державою певних ресурсів [3]. Ефективність державного регулювання може бути «повною», якщо вирішується весь комплекс проблем, що формують кінцеву мету регулювання, або «частковою», коли наявними є показники дієвого вирішення лише частини проблем.

Поняття «критерій ефективності державного регулювання» передбачає визначену ознаку або сукупність ознак, які є підставою для оцінювання ефективності регулюючої системи в цілому, а також певних регулюючих рішень. У теорії та практиці державного управління нині широко вживаються такі критерії оцінки ефективності державного регулювання різних сфер життя (кожний з яких вимірюється за допомогою низки об'єктивних і суб'єктивних показників / індикаторів): 1) підзвітність і виборність державної влади (участь населення у виборах; незалежність ЗМІ; дотримання політичних прав і свобод); 2) політична стабільність (прояви політичної дестабілізації; рівень внутрішнього насильства й тероризму); 3) ефективність уряду (якість суспільних послуг; компетентність державних службовців; якість роботи державної бюрократії; незалежність державної служби від політичного тиску; довіра населення до державної політики; рівень забезпечення потреб населення); 4) якість системи державного регулювання (сприяння розвитку економіки; ступінь втручання держави в ринкові механізми; масштаби тіньової економіки; раціональний розподіл ресурсів); 5) контроль над корупцією [4]. Останній критерій, на нашу думку, доречніше розглядати не як самостійний, а інтегрувати його в якості об'єктивного індикатора в систему показників вимірювання попереднього критерію.

Більшість вітчизняних методик оцінки ефективності державного регулювання ґрунтується на об'єктивних, статистично вимірюваних, показниках.

Так, у «Комплексній державній програмі щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України» визначено виключно об'єктивні індикатори оцінки її результативності: *показники витрат* (обсягів видатків з державного бюджету, обсягів інвестицій та залучених донорських коштів для розв'язання проблем внутрішньо переміщених осіб); *показники продукту* (кількість ВПО, що отримали відповідні послуги, допомогу, житло; кількість проектів та проведених заходів із надання підтримки ВПО); *показники ефективності* (середній розмір допомоги на одну особу / сім'ю; середня площа отриманого житла на одну особу; собівартість квадратного метру житла, яке отримали ВПО, кількість внутрішньо переміщених осіб, які одержали компенсаційні виплати); *показники якості* (відсоток внутрішньо переміщених осіб, забезпечених відповідними соціальними послугами, від загальної їх кількості; відсоток внутрішньо переміщених осіб, які одержали компенсаційні виплати за завдані фінансові та моральні збитки, від загальної їх кількості; відсоток внутрішньо переміщених осіб, які отримали житло, від загальної їх кількості тощо) [2].

В європейській практиці подібні методики оцінювання переважно базуються на синтезі об'єктивного та суб'єктивного підходів (в якості прикладу можна навести методологію Європейського фонду з питань покращення життя та умов праці або методологію Європейського комітету статистичних систем). Суб'єктивні показники задоволеності, які збираються шляхом моніторингів громадської думки й відбивають суспільну оцінку результатів державного регулювання через відчуття населенням змін рівня та якості життя, а також через оцінку впливу представниками адресних груп та конкретних управлінських рішень і дій окремими індивідами, які виступають не лише важливим елементом забезпечення зовнішнього (громадського контролю) за діяльністю влади, але й посідають чільне місце в системі оцінювання ефективності державного регулювання в цілому й суттєво впливають на інтегральні індекси ефективності державного управління окремими сферами.

Як зазначає В. Шведун, процедура оцінювання ефективності державного регулювання на основі синтетичної методології являє собою процес виявлення суперечностей між суб'єктивними і об'єктивними чинниками регулювання. На її думку, подібні суперечності є цілком природними, адже немає можливості повного врахування в цілях і стратегіях, проектах і планах усього різноманіття об'єктивних потреб, інтересів і запитів громадян, а також змоги передбачити вплив ситуацій, що систематично змінюються. Управлінські рішення завжди визначають певну дистанцію між тим, що реально існує, і тим, що має існувати, між дійсним і бажаним, реалізованим та потенційно можливим [3]. Зі свого боку, хочемо наголосити, що застосування у практиці державного управління клієнтоорієнтованого підходу дозволяє мінімізувати подібні суперечності. Моніторинг потреб громади на «вході», тобто на стадії прийняття управлінських рішень, сприяє вибору адекватних векторів, методів та прийомів регулювання, економії ресурсів, адресності у наданні послуг. Йдеться про забезпечення «соціальної чутливості» механізму державного управління як запоруки його ефективності.

Зауважимо, що програмні документи та дії уряду й органів місцевого самоврядування стосовно розв'язання проблем ВПО в Україні, в цілому корелюють з пріоритетами в розв'язанні даних проблем, які унаочнені результатами всеукраїнських та регіональних соціологічних досліджень, проведених у 2014-2016 рр. («Спектр проблем вимушених переселенців в Україні: швидка оцінка ситуації та потреб», Відділ моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій Інституту економіки і прогнозування НАНУ, 2014 р.; «Допомога у працевлаштуванні та перекваліфікації ВПО в Луганській області», Інститут розвитку та соціальних ініціатив, 2015 р.; «Проблема вимушених переселенців з Криму: інтеграція та адаптація», Дослідницький центр «SPHERA», 2015 р.; «Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб в Україні та послуг для них», МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я», 2015 р.; «Індекс комфортності переселенця», Компанія «TNS-Україна», громадська ініціатива «Відновлення Донбасу», 2015 р.; «Сучасні українські внутрішньо-переміщені особи: основні причини, стратегії переселення», Посольство Великої Британії в Україні, Українська миротворча школа, 2015 р.; «Потреби та проблеми внутрішньо переміщених осіб», Київський міжнародний інститут соціології, 2015 р.; «Оцінка потреб та можливостей зайнятості внутрішньо-переміщених осіб в Україні», Міжнародна організації праці (МОП), 2016 р. тощо). Однак цієї кореляції явно недостатньо для оцінки реальної зміни об'єкта регулювання й повноти досягнення мети регулювання. Очевидною є потреба у використанні соціологічного супроводу державного врегулювання проблем внутрішньо переміщених осіб у значно ширшому реєстрі, зокрема – в оцінці ефективності на «виході» – не на стадії розробки, а на стадії реалізації державної політики щодо адаптації та інтеграції ВПО.

Мета статті полягає в розкритті можливостей застосування соціологічних показників в оцінці ефективності державного регулювання процесів адаптації та інтеграції ВПО в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки внутрішньо переміщені особи є особливою категорією мігрантів, соціологічні дослідження, об'єктом яких вони виступають, ґрунтуються переважно на сучасних теоріях міграційних процесів. У межах останніх під адаптацією розуміють процес ознайомлення, звикання й пристосування мігрантів до нових умов життя [5, с. 56]. В приймаючій громаді теж відбуваються процеси пристосування до новоприбулих осіб, їхніх потреб, інтересів, способу життя, тому О.Т. Риндзак пропонує більш широке тлумачення поняття адаптації – як багатостороннього процесу взаємного пристосування, суб'єктами якого виступають мігранти та члени приймаючої спільноти, а також відповідні соціальні інститути [6, с. 276]. Інтеграція – процес розмивання й зникнення в остаточному підсумку будь-яких видимих відмінностей, що розділяють переселенців і старожилів, особливо у тому, що стосується їх соціально-економічного статусу. Це так само процес організації (відбудови) захисту громадян із боку держави і поширення на них принципу верховенства закону, а саме – відсутність соціального і політичного насильства, встановлення ефективних судово-правових процедур, впровадження плюралістичних форм управління та справедливий розподіл ресурсів [7, с. 296].

Термін «реінтеграція» використовується, коли йдеться про репатріацію людей, які проживали раніше в країні й покинули її не з власної волі – біженці, депортовані народи, ВПО. Реінтеграція дозволяє переміщеним особам і членам їх сімей ширше користуватися правом на фізичну і соціальну, правову і матеріальну безпеку.

Дослідники розрізняють зовнішню (соціокультурну, економічну) та внутрішню (психологічну) форми адаптації мігрантів.

В якості індикаторів зовнішньої адаптації соціологи в першу чергу застосовують статус зайнятості мігрантів та рівень досягнутого ними на новому місці добробуту.

На сьогодні офіційної статистики щодо зайнятих та безробітних ВПО, на жаль, немає. Соціологічні ж дані візуалізують наступні тенденції. Згідно з результатами дослідження «Оцінка потреб та можливостей зайнятості внутрішньо-переміщених осіб в Україні, проведеного під егідою Міжнародної організації праці (МОП) у 2016 р. (n=2000 ВПО з 9 областей України), лише 35,1 % опитаних ВПО належать до категорії «зайнятого населення», 18,2 % є «безробітними», а 16,7 % були на момент опитування «економічно неактивними» [8].

Щодо облаштування переселенців у місцях прибуття, то за даними дослідження Міжнародної організації з міграції (МОМ), проведеного спільно із Українським центром соціальних реформ навесні 2016 року, загальний рівень добробуту більшості внутрішньо переміщених осіб в Україні лишається вкрай низьким. 42 % ВПО вважають, що вони «змушені заощаджувати на харчуванні», 37% переселенцям коштів вистачає «лише на харчування», а «всі нагальні потреби» забезпечуються лише для 19 %. Водночас, тільки 0,7 % опитаних переселенців визнали, що мають «хоча б якісь грошові заощадження». «Середній дохід» у 59 % опитаних ВПО становить до 1330 грн. на одного члена родини, у 28 % – 1331-2500 грн, у 13 % – понад 2501 грн. Найважливішими джерелами доходу є заробітна платня та пенсія, а також соціальна допомога та виплати на переселенців. Для третини опитаних важливим засобом існування лишається гуманітарна допомога [9].

В цілому, проведені у 2014-2016 рр. в Україні соціологічні дослідження, присвячені ВПО, містять певний інформаційний потенціал для здійснення зовнішньої оцінки ефективності діяльності уряду та органів місцевого самоврядування щодо врегулювання проблем вимушених переселенців, а саме – дані самооцінки рівня забезпеченості конкретних потреб ВПО, якості отриманих ними соціальних послуг. Однак ці дані важко акумулювати і широко використати у практиці державного управління через застосування різних підходів у побудові вибіркової сукупності, різні географію та часові інтервали досліджень.

Показово, що ВПО намагаються вирішувати наявні проблеми переважно власними силами, спираючись на підтримку родичів, близьких, друзів, знайомих. Так, результати всеукраїнського соціологічного дослідження «Психосоціальні фактори та їх вплив на психічне здоров'я населення України: нові виклики та шляхи їх розв'язання» (2014 р.) засвідчили, що 55 % опитаних переселенців виїхали з зони бойових дій самотужки, 23 % – за допомогою

родичів, і лише 11 % – за допомогою державних служб соціального захисту; після переїзду 50 % респондентів оселилися у родичів, а 19 % – були розміщені у місцях тимчасового переселення соціальними службами [8]. На нашу думку, ці дані можна розглядати як непрямий показник низької спроможності органів влади та соціальних служб у розв'язанні проблем ВПО (що дійсно мало місце на початку військового конфлікту), а також – як непряме свідчення низького рівня довіри переселенців до соціальних служб.

Важливим індикатором зовнішньої адаптації мігрантів, виокремленим на підставі соціологічних теорій міграцій, виступає ставлення до мігрантів представників приймаючих громад. Соціологічне дослідження «Як українці ставляться до переселенців», проведене Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців спільно з Київським міжнародним інститутом соціології у 2016 р., засвідчило, що за два роки від початку конфлікту ставлення більшості українців до переселенців фактично не змінилося. 90% опитаних ставляться до ВПО «позитивно» чи «нейтрально» – цей показник ділиться приблизно порівну. Позитивніше ставлення соціологи відзначають у містах із високою концентрацією переселенців. Більшість опитаних упевнені, що тимчасово переміщені особи стали заручниками обставин, що вони не є винними в ситуації, в якій опинилися, отож мають такі ж права й обов'язки, як усі інші. 56 % респондентів охарактеризували ВПО як «дуже вразливу соціальну групу, яка потребує допомоги». 50 % опитаних зазначили, що готові наймати переселенців на роботу або здавати їм житло в оренду [10].

Подібна інформація є вкрай важливою в практиці державного управління для розрахунку очікуваних ризиків при впровадженні управлінських рішень, пов'язаних з наявними психологічними та комунікативними бар'єрами у адресатів регулюючого впливу, ступенем конфліктогенності соціального оточення тощо.

Індикаторами внутрішньої адаптації мігрантів традиційно виступають стан рівноваги, відчуття задоволеності новим становищем, життям в цілому, ідентифікація себе з приймаючою громадою. Так, за результатами Всеукраїнського дослідження «Ставлення до переселенців і волонтерської діяльності» (2014 р.), 59,1 % опитаних ВПО зазначили, що відчують себе частиною населення тієї території, де вони облаштувалися. В той же час 63,1 % опитаних представників приймаючих громад дотримуються думки, що переселенці не асоціюють себе з населенням території, на яку переїхали. У громадськості укорінилась думка, що переселенці з зони АТО залишаються морально відірваними від усього іншого суспільства [11]. Дану тенденцію підтвердило й дослідження 2016 року «Як українці ставляться до переселенців», згідно з яким 41 % респондентів зазначили, що переселенці не ідентифікують себе як частину населення тих міст і сіл, до яких вони переїхали [10].

За даними регіонального дослідження «Проблеми адаптації та працевлаштування ВПО на Луганщині», реалізованого ГО «Інститут розвитку та соціальних ініціатив» упродовж січня-лютого 2015 р. у частині Луганської області, підконтрольній Україні, 44 % опитаних ВПО мають стереотип, що «Україна їх не підтримує», а 2/3 опитаних висловили претензії, що «суспільство ставиться до проблем переселенців із недостатнім розумінням». Кожен третій

респондент зазначив, що він особисто стикався з «проявами дискримінації при працевлаштуванні, оренді житла чи в інших побутових ситуаціях» [12].

Даній групі індикаторів, за допомогою якої вимірюється ступінь внутрішньої адаптації мігрантів, при оцінці ефективності державного регулювання міграційними процесами, традиційно відводиться периферійне місце. При цьому перевага надається так званим цілераціональним показникам – усвідомленим оцінкам, вираженим думкам тощо. Соціологи ж, стикаючись з проявами соціальної бажаності відповідей, останнім часом все більшого значення надають афективним показникам. При соціологічному вимірюванні «відчуття» набувають інтегральних характеристик, уособлюючи в собі і емоційні реакції респондентів, і їхній життєвий досвід і знання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Застосування синтетичного підходу щодо оцінки ефективності державного регулювання процесів адаптації та інтеграції ВПО в Україні, врахування теоретичного доробку в галузі державного управління, а також практики соціологічного супроводу прийняття управлінських рішень, дозволяє суттєво доповнити перелік об'єктивних показників оцінювання суб'єктивними по всім критеріям і у такий спосіб забезпечити збалансованість оцінки.

1. Політична стабільність в державі (*об'єктивні показники:* легітимність влади; громадянський мир; впорядкованість змін правлячих еліт; функціонування багатопартійності, в межах якої ефективно діє опозиція; наявність системи стримувань та противаг для збалансування владних структур; відсутність урядових криз; постійність норм і цінностей політичної культури; прояви внутрішнього насильства й тероризму; відкритість влади; *суб'єктивні показники:* оцінка громадянами стану розвитку демократії в країні, рівня збалансованості суспільно-політичних інтересів; довіра до владних інститутів; виборча і протестна активність; очікування від майбутнього).

2. Дотримання прав і свобод ВПО (*об'єктивні показники:* наявність законодавства та його відповідність європейським стандартам; наявність судових та позасудових механізмів захисту прав переселенців, у т.ч. ефективного громадського контролю за діями держави; бар'єри та порушення в реалізації прав і свобод (виборчого права, права на свободу пересування, на доступ до інформації, на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіту, медичне обслуговування, на житло та земельну ділянку, на компенсацію завданих морально-фінансових збитків, на отримання гуманітарної та благодійної допомоги тощо); прояви соціального чи політичного насильства, дискримінації; доступність та легкість процедур оформлення документів, у т.ч., що підтверджують спеціальний статус; *суб'єктивні показники:* оцінка ВПО рівня дотримання своїх прав і свобод, довіра до судової системи, довіра до ЗМІ, відчуття безпеки, захищеності).

3. Результативність діяльності уряду та органів місцевого самоврядування (ОМС) щодо адаптації та інтеграції ВПО (*об'єктивні показники:* рівень забезпечення потреб ВПО (відсоток тих, хто отримав відповідні послуги, допомогу, компенсаційні виплати; середній розмір допомоги на одну особу / сім'ю; середня площа отриманого житла на одну особу; собівартість квадратного

метра житла); видатки з державного бюджету, обсяги інвестицій та залучених донорських коштів для розв'язання проблем ВПО; компетентність державних службовців; якість роботи бюрократії; *суб'єктивні показники*: оцінка ВПО своїх статусних позицій, у т.ч. зайнятості та рівня досягнутого на новому місці добробуту; задоволеність життям в цілому та рівень задоволеності різноманітних груп потреб; ставлення до конкретних дій уряду та ОМС; оцінка якості отриманих послуг; рівень конфліктогенності приймаючих громад, їх ставлення до переселенців; поселенська ідентифікація ВПО; рівень психологічного комфорту переселенців).

4. Якість системи державного регулювання проблем ВПО (*об'єктивні показники*: сприяння заходів з підтримки ВПО розвитку економіки країни; ступінь втручання держави в ринкові механізми, співвідношення орієнтирів на патерналізм та самоорганізацію при стратегічному плануванні; перспективи заміни державного регулювання чи державного втручання механізмами приватної координації; оперативність реагування системи на суспільні запити; узгодженість цілей і дій на різних рівнях управління та між різноманітними структурами; налагодженість зворотного зв'язку (володіння урядовцями повною і достовірною інформацією щодо реалізації державної політики стосовно ВПО; звітність уряду і ОМС перед відповідними громадами та суспільством); контроль влади над корупцією (ієрархічний нагляд, інспекційний контроль, забезпечення можливостей громадського контролю, внутрішній аудит); *суб'єктивні показники*: довіра ВПО до державної політики; оцінка рівня корумпованості владних структур; рівень самоорганізації ВПО; оцінка ВПО та приймаючими громадами рівня раціональності, адресності й справедливості розподілу бюджетних коштів тощо).

У плані вдосконалення методологічної основи емпіричних досліджень адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб видається необхідним впорядкування моніторингової діяльності шляхом формування державних замовлень, подолання проблеми тематичної моноаспектності досліджень, пошуку нових індикаторів, у тому числі адаптованих для вимірювання ефективності державного регулювання процесів адаптації та інтеграції ВПО, об'єднання цих індикаторів в систему.

Література:

1. Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>

2. «Комплексна державна програма щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/06/Programa_26_05_20151.pdf

3. Шведун В.О. Ключові аспекти оцінки ефективності державного регулювання в сфері інноваційної реклами / В.О. Шведун http://el-zbirn-du.at.ua/2016_1/15.pdf

4. Бутко М. Державне регулювання як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіонів / М. Бутко, Л. Подоляк // Економіка України. – 2007. – № 6. – С. 36–44.
5. Пуригіна О.Г.: Міжнародна міграція: навчальний посібник / О.Г. Пуригіна, С.Е. Сардак. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 312 с.
6. Риндзак О.Т. Соціально-економічна адаптація внутрішньо-переміщених громадян у приймаючому соціумі (на прикладі м. Харкова) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2015-3_0-pages-275_280.pdf
7. Структурні виміри сучасного суспільства / За ред. С. Макеєва. – К.: Інститут соціології НАН України, 2006. – 372 с.
8. Оцінка потреб та можливостей зайнятості внутрішньо переміщених осіб в Україні: узагальнення результатів дослідження та рекомендації / Міжнародна організація праці. Будапешт, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ilo.org/budapest/what-we-do/publications/WCMS_464289/lang--en/index.htm
9. Понад 40% переселенців змушені заощаджувати на харчах [опитування] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nk.org.ua/ekonomika/pomad-40-pereselentsiv-zmusheni-zaoschadjuvati-na-harchah-opituvannya-55639>
10. Як українці ставляться до переселенців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27789062.html>
11. Ставлення до переселенців і волонтерської діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/Settlers%20and%20volunteering.pdf>
12. Звіт за результатами дослідження «Проблеми адаптації та працевлаштування ВПО на Луганщині» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irf.ua/content/files/zvit_monitoring.pdf

The article outlines the key directions of state regulation of adaptation processes and integration of IDPs. The research is based on the analysis of the Law of Ukraine «On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons» and «The comprehensive state program on support, social adaptation and reintegration of Ukrainian citizens, who moved from the temporarily occupied territory of Ukraine and the areas of anti-terrorist operations in other regions of Ukraine». The article focuses on the issue of the strong necessity to improve the evaluation mechanism (criteria, methods, indicators) of the effectiveness of state regulation in the above-mentioned field.

The article claims that methods for evaluating the effectiveness of state regulation, which are widely used in the theory and practice of public administration, dominate objective, statistically measurable indicators. The system of indicators should be supplemented with the indicators, the use of which is due to the synthesis of objective and subjective approaches to evaluation. Examining materials of sociological researches, the article visualizes the possibility of implementing such indicators as the level of self-sufficiency needs of IDPs, their confidence in government policies, social well-being, etc. to evaluate the effectiveness of state regulating adaptation and integration of IDPs.

The article makes the conclusion that, under the current circumstances, sociological indicators of IDPs adaptation are not enough to correlate with indicators of evaluating the effectiveness of state regulation of this process. In empirical studies, sociologists use traditional indicators of economic, domestic, and psychological adaptation of migrants. However, researchers do not consider social and cultural adaptation. Nevertheless, the coordination of individuals' self-assessments, expectations, claims with their capabilities, as well as the realities of the new life in populated areas, is an important part of the adaptation of immigrants.

Voluntary migration suggests a migrant's selection of the best option for himself or herself from a variety of others, leading to the improvement of social status of the person in most cases as the result of such migrations. According to the theoretical approach, the forced migration should be characterized by the lack of positive motivation for the movement and be associated with partial or complete loss of forced migrants living standards, income previously received, and their decreasing status.

Prospects for further research are to improve its methodological basis by overcoming monodimensionality, the search for new empirical indicators, including those focused on performance measurement solutions for IDPs by the public authorities, as well as organizing objective and subjective indicators in the system.

УДК 338. 379.85

ТУРИЗМ ЯК ЛІДЕР МІЖНАРОДНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ТРАНСКОРДОННИЙ АСПЕКТ

СТОЙКА А.В.,
доктор наук з державного управління,
професор, завідувач кафедри туризму
та логістики,
ДРАГОМІРОВА Є.С.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри туризму та логістики,
ЛІНЬКОВ М.О.,
викладач кафедри туризму та
логістики,
Донецький державний університет
управління (м. Маріуполь)

В статті розкрито перспективні напрями розвитку сфери туризму для транскордонних територій, рекомендовано використання основ туристичної дипломатії для брендингу території та формування